

NÉMETH ÁKOSNÉ

EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL... MOLNÁR ALADÁR

pedagógus, a Balaton-füredi Szeretetház megalapítója

(Veszprém, 1839. február 7. – Gleichenberg, [Ausztria] 1881. augusztus 18.)

Molnár Aladár 125 évvel ezelőtt, 42 évesen, hosszú szenvedés után, szeretett szülőföldjétől távol, a tüdőbetegek Mekkájának nevezett stájerországi gyógyfürdőhelyen, Bad Gleichenbergben hunyt el.

Az országos lapok is tisztelettel emlékeztek a művelődéspolitikusra, az országgyűlési képviselőre, Eötvös József tanügyi reformjának munkálójára, tanítóképzésünk és nőnevelésünk megalapozójára, a Balaton-füredi Szeretetház létrehozójára. Méltatták rövid, de rendkívül tevékeny életét, nagy reményekre jogosító személyiségét.

Mikszáth Kálmán így írt róla a *Pesti Hírlapban*: „*Oly férfiú halálhírét vesszük Gleichenbergből, kit nem hordozott tenyerén az országos népszerűség nagy mértékben, mert élete, munkás tevékenysége nem volt számítva színpadi külső hatásokra, de akiben tízszer többet veszítettünk, mint a napok hőseinek némelyikével vesztenénk. [...] Az áldásos munka embere volt az elhunyt, azon kevesek egyike, kik ledér közéletünkben a súlyt, a komolyságot képviselik. [...] Férfikorának delén sem volt még, s mégis egy gazdag múlt van mögötte. [...] mindig a józan haladási eszmék vezették, higgadság, mérséklet voltak jellemző tulajdonai. S erős hazafiság idomítá át tanulmányait.*”

Az 1882-es Dunántúli képes naptár szerint: „*Ész, jellem és szív volt – Molnár Aladár! Alig van ember, kiben e három oly nemesen összpontosulva volt, mint éppen ő benne. Esztét mély tudományossággal írt művei; jellemét társadalmi és főleg parlamenti fényes szereplése; - és szívét - megannyi nemes tette mellett a „szeretetház” hirdeti.*”

Augusztus 23-án, nagy részvét mellett temették szülei mellé a balatonfüredi református temetőben. Füreden pihent meg, ahol „...életében üdülést keresett s új erőt gyűjtött a művelődés érdekében folytatott buzgó és sikeres munkálkodásához, és a hol nemes ember-

szerepete, hazafias buzgalma egyik legszebb műve: a „szeretetház” hirdeti büszkén nevét.” Emlékének megörökítésére a Balatonfelvidéki néptanító-egylet azonnal országos gyűjtést indított. Sírjára emlékkövet szándékoztak állítani, s azt is tervezték, hogy emléktáblát helyeznek el veszprémi szülőházán. (A tábláról nincs tudomásunk!)

A hat év múlva, 1887 májusára összegyűlt 1500 forintból 900 forintot a síremlékre fordítottak, a fennmaradó összeget a Molnár Aladár nevét viselő alapítványra helyezték el, azért, hogy egy néptanító árvájának szeretetházi költségeit fedezzék.

November 8-án nagyszabású megemlékezés keretében felavatták a weidenai sötét gránit síremléket, amelyet Havranek neves székesfehérvári kőfaragó készített. Felirata: *Molnár Aladár született 1839. meghalt 1881. A népnevelés bajnokának s az első magyar szeretetház megteremtőjének emlékére emelte: Magyarország néptanítói s tanügybarátai adakozásából a „Balatonfelvidéki néptanító-egylet.” Ugyanitt nyugszik atyja Molnár Dénes született 1800. meghalt 1871. (Az első szeretetház valójában a Debrecen melletti Zeleméren nyílt 1845-ben, de a szabadságharc alatt megszűnt.)*

Jelenleg nem ismeretes, hogy mikor helyezték el azt az emléktáblát, amely az egykori szeretetház, ma a Széchényi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskola főépületének folyosóján látható. (Hősök tere 1.) Szövege: *Emlékiül Molnár Aladárnak ki az első magyar szeretetházat a nagy közönség adakozásából és a magyar kir. kormány segélyével családi házában 1870 november 21-én megalkotta s 1871 január 3-án ezen épületbe áthelyezte.*”

Füreden 1945 előtt a mai Arany János utca az ő nevét viselte, napjainkban pedig egy kis utca emlékeztet rá Arácson.

Molnár Aladár arcképe

Molnár Aladár füredi tevékenysége elsősorban tehát a 60 évig itt működő Balaton-füredi Szeretetház létrehozásával és működésével kapcsolatos. Az emléktábla felirata is kiemeli, hogy az intézmény a család házában nyílt meg. A Balaton-Füredi Szeretetház értesítvényéből tudjuk, hogy „...*Molnár Aladár B.-Füreden lakó édes atyját, Molnár Dienest kérte fel, hogy nem volna-e szíves az intézetnek helyiséget adni, a míg az valahol az országban állandóul elhelyezhető lesz. Molnár Dienes azonnal felajánlá lakásánál lévő egy külön épületét s megígéré, (amint ezután teljesíté is) hogy az intézet személyzetét élelmezni is fogja, míg az saját jövedelméből gondoskodhatik magáról.*”

A Lóczy Lajos Gimnázium diákotthonának ma helyet adó (Bartók u. 4.), azóta többször átépített Zollnerház, akkor Molnár Dénes birtokában volt. Valószínű tehát, hogy az intézmény a kollégiumtól nyugatra álló kis melléképületben nyílt meg. Rövid ideig ugyan, de itt lehetett az elsőként felvett nyolc – köztük két füredi – gyermek otthona addig, amíg az állami támogatásból és közadakozásból megvásárolt nagy épületbe, Széchényi Ferenc egykori, Arácson álló kastélyába nem költözhetek át. Molnár Dénes 1871-ben meghalt, így a füredi kis ház Jalsovics Aladár könyvében, 1878-ban már mint Molnár Aladár bérelhető nyaralója szerepel, „...*három szoba és egy konyhával. Egészen szőlők között fekszik, 8 percnyi távolságra a fürdőhelytől, a falufüredi országút mellett.*” A közölt rajzon felismerhető ez a ma már némileg átalakított, két lakást magába foglaló épület.

Az apa, Molnár Dénes (1800–1871) a pápai református főiskola növendéke volt, 1837-től Veszprém megye főszolgabírója, de erről néhány év múlva lemondott, s tótvázsonyi birtokára vonult vissza. 1848 áprilisától a szentgáli nemzetőrség parancsnoka, majd a nagyvázsonyi választókerület országgyűlési képviselője lett. Debrecenbe is követte a törvényhozást, ezért a bukás után halálra ítélték, vagyonát elkobozták. 1850-ben amnesztiával szabadult. 1861-ben füredi lakosként Zala megyei esküdtté választották. „*Vagyonos ember volt ugyan, nagy megyei hivatalokat viselt, de a nagy nemzeti szerencsétlenség, a forradalom, az üldöztetés, a bujdosás elvitte a vagyont, csak a füredi szülő maradt meg.*” – írja Eötvös Károly. Az író sokszor látogatta meg itt távoli rokonát, pápai diáktársát, barátját, képviselőtársát, Molnár Aladárt. 1855-ben, mint Vörösmarty egykori követtársa, ő vitte el a két fiataalt a Balaton partra a nagy költővel való találkozásra. Fiát inkább magánúton taníttatta, hogy ne német szellemben nevelődjön, s azért küldte papi pályára, hogy a politikától független maradhasson.

Molnár Aladár 1860-ban a pápai főiskolán végzett bölcséleti és teológiai szakon. Tehetségét bizonyítja,

Molnár Aladár síremléke a füredi ref. temetőben (a szerző felvétele)

hogy az akkor alig 21 éves ifjút hamarosan visszahívják tanítani. 1862-ben már a pesti református teológiai akadémián Peti József bölcsészettanár (Váli Marinak, Jókai unokahúgának férje) helyettese. Váli Mari visszaemlékezéséből tudjuk, hogy férje halála után milyen nagy segítséget nyújtott „... *a jó Molnár Aladár, ki szegény Peti Jóska-t már akkor helyettesítette tanszékén, mikor Füredre utaztunk, s ott később utódává is lett. Ez a derék ifjú úgy a lakást, valamint pápai otthonunkban el nem férő bútorokat átvette, s betegeskedő édesanyjával azonnal be is költözött a július 7-ike óta üresen álló helyiségekbe.*”

Rendkívül sokat dolgozott, a tanítás mellett írt, több műve, számos cikke jelent meg, társadalmi tisztségeket viselt, külföldi tanulmányutakat tett; egészsége romlása miatt azonban kénytelen volt tanári működését megszakítani. Neve ekkor már az irodalomban ismert volt. Megjelent bölcsészeti művei alapján 1867-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Eötvös József közoktatásügyi minisztériumába hívta, ahol 1869-től osztálytanácsosként dolgozott. Tevékenyen részt vett a tanítóképzők létesítésében, s általában mindazokban a reformokban, melyek Eötvöstől származtak. 1870-ben kezdeményezte a füredi szeretetház létrehozását, majd svájci mintára megszervezte annak munkáját. Az intézményben árva és szegény sorsú fiúkat neveltek és képezték mezőgazdasági ismeretekre. Ekkoriban írt tanulmányaiban foglalkozott a néptanítók nyugdíjazásával, a tanfelügyelet és a nőképzés kérdéseivel is. Kiterjedt írói munkásságot folytatott a teológia, a bölcsészet és a pedagógia területén.

1872-ben a minisztériumtól megválva a nagyvázsonyi kerület képviselője lett, s három országgyűlésen át az egyik legtiszteltebb tagja, főleg a tanügy, a közoktatás területén. Kiváló szónok volt, kellemes érces hanggal, felszólalásait folyékony előadás, logikus gondolatmenet jellemezte. Jegyzője is volt a parlamentnek.

Legfontosabb műve, az Akadémia megbízásából írt *A közoktatás története Magyarországon a XVIII. száz-*

zadban. Betegsége és halála miatt azonban ennek csak az első kötete készülhetett el.

Mikszáth szerint: „*Molnár Aladár a Széchenyiek, a Wesselényiek anyagából volt gyúrva; azon minta után kicsiben. Nem hiúság vezette, hogy emelkedjék nagy szerepléssel, hanem az ösztön, hogy emeljen, hogy tegyen, hogy mindazt, amit az ő esze kigondol és a lelke megszeret, megszeresse más is s érvényesítse másoknál is.*”

Amikor Écsy László fürdőigazgató, a szeretetház igazgatótanácsának elnöke síremlékét a tanítóegylettől átvette, beszédében azt kérte: „...*ápolják a nemzet-i kegyelet szent érzelmeit ezután is akként, hogy olt-*

sák növendékeik szívébe nemzetünk nagyjai és jelesei iránt a tisztelet és hála érzetét.”

IRODALOM:

- A Balaton-Füredi Szeretetház értesítője 1870/1 évről. Buda, 1871. Eötvös Károly: *Balaton utazás*. I. köt. Bp., 1982. Magvető/Magyar Hírmondó/
Eötvös Károly: *Molnár Aladár*. = *Magyar alakok*. Bp. 1904. Révai.
F: *Molnár Aladár*. = Dunántúli Képes Naptár az 1882. évre. Pápa. 1882.
Jalsovics Aladár: *A balatonfüredi gyógyhely és kirándulási helyei*. Bp., 1878.
Mikszáth Kálmán: *Molnár Aladár*. = Pesti Napló. 1881.
Molnár Aladár emlékezete. = Veszprém. 1887. 46. sz. (nov. 13.)
Molnár Aladár síremlék. = Balaton-Füred. 1887. 3. sz. (máj. 15.)
Tanárky Gedeon: *Emlékbeszéd Molnár Aladár lev. tag felett*. Bp., 1884.
Magyar Tudományos Akadémia.
Váli Mari: *Emlékeim Jókai Mórról*. Bp., 1955. Szépirod. Kiadó

CSONKA ENDRE

JÓKAI BABLEVES A KOLOSKA-VÖLGYBEN

A Jókai emlékünnepe kísérő rendezvényét jelenti Balatonfüreden a 3. éve, a nagy íróról elnevezett Jókai bableves elkészítése szabad téren. Az esemény népszerűségét jelzi, hogy ebben az évben már 42 háromfős csapat népesítette be a Koloska völgyet, hódolva nem csak az írónak, de Gaszterea (az ízlés, táplálkozás istene) emlékének is.

Jókai nem csak irodalmi alkotásairól, de gourmet-voltáról is híres volt. Megemlékezései az ételekről, receptúrái részei voltak életművének.

Laborfalvi Róza szívesen töltötte szabadidejét melles kötényben a tűzhely mellett. Gyakran saját maga készítette el az ételeket, rendelte a nyersanyagot a füredi kofáktól. A Jókai bableves receptúrája mégsem az író háztartásából származik. A háznál közismert finomság volt a füstölt malacköröm babbal főzve. (Mikszáth Kálmán írja Jókai Mór élete és kora című művében az 1868-as svábhegyi szüretet felidézve: „... bográcsban főtt pompás birkapörkölt, nyárson sült csirke. Még ezek kúnt a szabadban sülnék, bent a konyhában bableves fő disznó körmivel.”) Írásaiban ez az étel aztán úgy maradt fent, mint görögolvasó angyalbakancs, mert mind mondta, „olyan nagyszemű bab kell hozzá, mint a görög szerzetesek rózsafüzérje, és az omlós füstölt malacköröm színre arany, formára meg mint az angyalok lábbelije.” (Az idézet Balázs mestertől, az asztali örömök historikusától származik). Ebben az ételben nem volt zöldség, sem kolbászkarika, még csülökdarabka és csipetke sem. Azokat mind a későbbi – az ízesítés, a javítgatás, a szakácsi fortélyok, és gazdagítás leleménye – receptúrák írják elő. Ízesítik, díszítik tejföllel, paprikás zsírcseppekkel. A jelenlegi receptúra először – valószínűleg – Gundel Károlynál jelent meg. Széles körben mégsem vált ismertté, hisz a magyar szakácsművészet meghatá-

rozó szakkönyvei (Csáky Sándor: A XX. század szakácsművészete 1936-ból, illetve Venesz József – Túrós Emil: Egységes Vendéglátó receptkönyv és konyhatechnológia című munkái sem említik, márpedig 1961-től 1988-ig az állami vendéglátó üzletekben kizárólag a fenti receptúrák alapján készített ételek voltak kaphatók.) Egyébként is gondban lennénk egy korabeli recept olvasásakor, az étel elkészítésekor. Megváltoztak a nyersanyagaink, fűszereink, eszközeink, mértékegységünk. Sparhelt (a mai tűzhely elődje) kevés háztartásban volt még megtalálható. (A XIX. század végén így emlékeznek meg a sparheltről: „vasszörny, a konyhák réme! Amit az idegen invázióknak nem sikerült elpusztítani, ami kis nemzeti jelleg megmaradt konyháinkban, azt végkép kiirtotta és elpusztította a vasszörny. Ő volt konyháink tulajdonképpeni hóhérja, aki a kegyelemdőfést megadta. Ettől a perctől kezdve a magyar konyha megszűnt nemzeti konyha maradni, így az utolsó végbástya is romba dőlt.”) Előtte a szolgálóra helyezett kisbogrács, a lapon való főzés, a csikókályha volt a felszerelés. 1875-ig az alpmértékegységek méretrendszerre is különbözött (a súlyt fontban, latban, nehezekben, a folyadékot meszelyben, iccében, pintben mérték).

Ma ahány receptkönyv, annyi variáció található, bár a fő összetevőkben már kialakult egyfajta meg egyezés, de a darabolásban, ízesítésben még eltér egymástól az étel leírása. Tápláló egytálételként, különleges összetett levesként emlegetjük, alkalmanként már a nehezen megfogalmazható „Hungarikum” jelzöt is ráakasztjuk.

A Koloska völgyben elkészített ételek – bár nem korabeli receptúrákkal készültek – akár a nagy író elismerését is kiválthatták volna: „... de már ebből eszünk!” felkiáltással.